

Inhoud

Reminiscent	1
Wie is Jeninke de Jong	4
Bach recycled	5
Wie is Willem de Roode	7
TKA en het Weihnachtsoratorium	8
Om te janken zo mooi	9
Wie is Marlies Jansen-van Dijk	10
In de stemming	11
Callas de film	11
Wie is Marijn Veenhuizen	12
Encore, encore	13
Puzzel	13
Zangles van mevrouw Te Kanawa	14
Achterpagina	15

De redactie, die flink was uitgedund na het vertrek van Stef Lokin en Melanie Lemmen, is versterkt met twee nieuwe leden: Saskia Cohen en Jos van Waterschoot. Heel fijn!

Deze ToniKA staat grotendeels in het teken van het komende kerstconcert. In deze tijd van het jaar kun je op veel plaatsen in binnen- en buitenland het al dan niet volledige Weihnachtsoratorium van J.S. Bach beluisteren - in Amsterdam alleen al nog twee andere uitvoering op 15 december - maar nergens in combinatie met het bijzondere stuk dat Egon Kracht speciaal voor ons heeft geschreven op een tekst van Noortje Braat. Én begeleid door een toporkest: het Concertgebouwkamerorkest, aangevuld met Egon Kracht zelf op contrabas en met trompettist Angelo Verploegen.

Nadat Egon en Noortje op zaterdag 10 november de repetitie van TKA bijwoonden en over hun stuk spraken, wordt in het gesprek dat Jos van Waterschoot met hen had, nog veel meer duidelijk(er) over de compositie Reminiscent.

Allemaal een heerlijk concert toegewenst, een leuke Serata Musicale en hele fijne feestdagen!

*namens de redactie,
Nelleke Reijs*

Reminiscent: koestering en waagstuk

Gesprek met Egon Kracht en Noortje Braat

Op 15 december a.s. voert TKA 3 cantates uit het Weihnachtsoratorium van J.S. Bach uit, aangevuld met een speciaal voor ons koor geschreven cantate door Egon Kracht, op een tekst van Noortje Braat. Jos van Waterschoot had een gesprek met hen.

*J*ullie hebben samen de kerstcantate Reminiscent voor ons geschreven. Wie heeft jullie daarvoor benaderd?

Egon: Dat was Boudewijn. Hij had van het koor als cadeau voor zijn tienjarig jubileum geld gekregen voor een compositieopdracht. Boudewijn en ik leerden elkaar kennen door mijn stuk uit 2011, *Stabat Mater Stabat Pater*. Het Amsterdams Bach Consort pikte dat stuk op en ze wilden een keer met Boudewijn werken. Die twee werelden kwamen dus bij elkaar. Dat liep uit op een uiterst prettige samenwerking, maar het stuk beviel hem ook heel goed. Ik denk dat hij toen op het idee is gekomen nog eens iets met mij te willen doen. Want een jaar later zat ik bij hem thuis om over dit idee te praten. En we hebben toen al besloten dat het drie Bachcantates en een hedendaagse cantate zou worden in één concert.

Het idee is om eerst de eerste twee van Bach uit te voeren en dan na de pauze eerst de jouwe en dan de derde van Bach. Ik hoop dat die volgorde blijft staan, want ik ben heel benieuwd hoe de mensen naar die derde Bachcantate gaan luisteren als ze de mijne hebben gehoord. Mijn cantate opent met een parafrase van de opening van de eerste cantate van Bach,

compleet met pauken en trompetten. Maar ook wel een beetje zoals het koor begint, unisono. En het is een zes-achtste maatsort.

En gaan jij en je band the Troupe meespeelen?

Egon: In de ontstaansgeschiedenis van dit stuk speelt dat een belangrijke rol. Bij die uitvoering van *Stabat Mater Stabat Pater* speelden een paar mensen uit the Troupe mee waaronder Angelo Verploegen en ikzelf, en Boudewijn vond het magisch dat de werelden van klassiek en modern bij elkaar kwamen. Dus hij heeft gevraagd of Angelo en ik in elk geval mee wilden spelen bij dit concert. Dat heb ik me ter harte

genomen. Angelo speelt op trompet mee, ook bij de Bach-cantates. En ik heb een soort narrenrol als contrabassist. Het is behoorlijk vrij, maar ik heb ook het gevoel dat ik het lichtmuziekelement dat door het hele stuk heen zit, ga dragen.

Ik ben trouwens nog niet klaar met de muzikale bezetting, jullie beschikken tot nu toe (15 oktober) over een heel karig uittreksel.

Noortje: Er was nog een ander aspect aan de opdracht en dat was dat de muzikale bezetting dezelfde moet zijn als bij Bach. Dus het Concertgebouw Kamerorkest begeleidt jullie bij Bach, maar ook bij onze cantate. En dat wordt dan aangevuld met Angelo en Egon. Zij vervulden ook bij *Stabat Mater Stabat Pater* een vrije rol. Daar wordt in geïmproviseerd. En dat element wilde Boudewijn dus ook graag in jullie stuk.

Egon: Angelo's rol is voor mij duidelijk. Die draait eigenlijk in al mijn projecten sinds 2005 mee, maar ook in de bandjes waar ik in mijn jeugd speelde, zat Angelo. We kennen elkaar dus muzikaal gezien door en door. Voor mij was de kleuring die hij toevoegt duidelijk. Voor mijn eigen rol is dat veel minder het geval, daar moest ik echt iets voor bedenken. Uiteindelijk is dat toch ook een vrije rol geworden. Dus het kan zomaar zijn dat als er ergens een basnoot staat, het toch iets anders wordt dan alleen maar die ene basnoot. En ik hoop dat ik met de bassist van het Kamerorkest ook een beetje kan gaan spelen. Ik ga hem gewoon een beetje uitdagen. Het zou kunnen gebeuren dat hij de baspartij die op papier staat strijkt, terwijl ik hem pluk. Dan krijg je een unieke klank. Maar als we daar dan ook een beetje mee zouden kunnen spelen...

Je bedoelt dat je wilt gaan improviseren?

Egon: Dat niet echt, dat wilde ik eigenlijk beperkt houden, ook voor mezelf. Het gaat mij om een verschil in benadering zodat we allemaal verrast worden. Maar dat zullen we zien, dat kunnen we bij wijze van spreken in de laatste week voor het concert uitproberen. Dat orkest is zó goed, die maken een dag voor de repetitie de enveloppe open met de partituur en leveren de volgende dag een gaaf concert af.

Het lijkt me voor de bassist van het Kamerorkest wel leuk.
Egon: Ik ga zeker contact zoeken met die man of vrouw. Kijken wie het is en dan zien we het wel.

Nou zie ik jullie als een twee-eenheid: Noortje schrijft teksten, jij de muziek. Maar ik weet ook dat jij ook met andere tekstschrijvers gewerkt heb, bijvoorbeeld met Jeroen van Merwijk. Wie maakte uiteindelijk die keuze voor Noortje?
Egon: Ik heb het daar uiteraard met Boudewijn over gehad en die noemde een paar mogelijke namen. Toen ik vervolgens thuiskwam met de ideeën van Boudewijn over het onderwerp, vroeg ik Noortje eens een opzet te maken. Die opzet heb ik aan Boudewijn gestuurd en hij vond hem meteen fantastisch. Tegelijkertijd vond hij het toen moeilijk om die tekst te lezen, omdat zijn moeder net was overleden. Hij heeft hem dus een tijdje opzij gelegd en is er later op teruggekomen. Ik was meteen blij met Noortjes tekst. Boudewijn ook.

En heb jij, Noortje, je vervolgens dan ook met de muziek bemoeid? Want je bent musicus, een tekst heeft ook een bepaald ritme. Ik zou me kunnen voorstellen dat jij naar Egon toeschrijft, of Egon met de muziek naar jou.

Noortje: Egon heeft wel opdrachten gehad waarbij hij een kant-en-klare tekst kreeg en de librettist nauwelijks kende. Dat maakt de communicatie vaak wat moeilijk. Want sommige mensen staan niet zo open voor kritiek of ze leveren de tekst heel erg laat in waardoor er geen tijd meer is voor overleg. In die zin is dit dus fijn werken. En ik heb wel een muzikale manier van schrijven, maar ik hoor daar niet per se muziek bij. En ik vind het dan heel prettig dat ik er zelf de muziek niet bij moet maken. De dialectiek die ontstaat als je je tekst afgeeft waarna iemand anders er muziek bij moet maken, vind ik fijn. En Egon is iemand die iets wil zeggen met zijn muziek, dus die kijkt naar die tekst met een blik van 'wat is dit en wat kan ik ermee'. En hij haalt er dingen uit die ik er helemaal niet bewust in heb gestopt. Dat is interessant want dan ontstaat er een dialoog. En dan stelt hij vragen als: 'hier zeg je eigenlijk drie keer hetzelfde, is dat nodig?' Gelukkig kwamen we bij dit stuk eigenlijk heel vaak weer bij het begin uit. Maar we halen er dus wel dingen uit of stemmen muziek op tekst of tekst op muziek af. Maar Egon zet de toon met zijn muziek en geeft er een extra laag aan die ik er zelf niet in zou kunnen leggen. Daarom vind ik het ook altijd een beetje armoedig als ik zelf de tekst én de muziek schrijf. Dan ontbreekt die dialoog. En Egon is kritisch op tekst. Elk woord moet zijn waarde hebben, en waarom zou je iets in twee woorden zeggen als het ook in één kan. Daar hebben we het dan over. En ik vind het fijn om in opdracht te schrijven, omdat je dan een richting krijgt aangegeven.

Want was jullie opdracht?

Noortje: Boudewijn vroeg om een hedendaagse variant van het kerstverhaal. Een verhaal over een kind dat in deze wereld geboren wordt en waar niemand raad mee weet, of een kind dat ongewenst is.

Egon: "Wil een kind nog geboren worden in deze tijd?", zo zei Boudewijn het letterlijk.

Noortje: Dat gaf ons dus een kader. En dan kun je al snel vervallen in pathetiek. Maar ik ben daarover gaan mijmeren en het resultaat heb je daar in je hand.

Het past in zekere zin wel bij jullie laatste theaterprogramma 'Het zal eens TIJD worden. Ook daar gaat het over een veranderende wereld en wat we daarmee aan moeten.

Noortje: Nou, het sloot voor ons ook erg aan op het *Stabat Mater Stabat Pater* waar ik al teksten voor geschreven had. We hebben daar de oorspronkelijke Latijnse tekst voor gebruikt, en ik heb er een paar Nederlandstalige teksten aan toegevoegd. En dáár sloot dit project voor mij bij aan, het voelde voor ons aan als een soort continuïteit. Waarbij ik moet opmerken dat het de eerste keer is dat we samen een hele compositie hebben geschreven. In die zin is dit dus een heel bijzonder moment. Ik van mijn kant sluit bij Bach aan door het ietwat archaische taalgebruik. Het is een recitatiefachtige tekst geworden.

En de titel, waar komt die vandaan?

Noortje: Remiscent is een neologisme, dat woord bestaat niet. Maar het is uiteraard afgeleid van remiscentie. Ik heb lang naar een titel gezocht. *Kerstcantate* is niet leuk. Ik dacht ook een tijdje aan de naam van het meisje dat in de tekst voorkomt. Maar uiteindelijk kwam ik hierop uit. Remiscentie is namelijk: je maakt iets mee wat je doet terugdenken aan iets anders wat eerder is gebeurd. Dat is hier tweeledig. Het is een soort kerstverhaal enerzijds, het kind dat licht brengt. En anderzijds is het de universele herinnering die de geboorte van dat meisje opwekt. Het doet ons denken aan waar wij allemaal vandaan komen. Zó werden wij (allemaal) geboren. Een geboorte doet ons beseffen dat we allemaal gelijk zijn van geboorte. Ooit waren we allemaal zó puur. Maar goed, 'remiscentie' werd 'remiscent'. 'Remiscent' betekent namelijk ook koestering. En dat vond ik een toegevoegde waarde hebben die je voor een titel altijd zoekt.

En Bach? Is Bach god voor jou?

Egon: Het woord geniaal doet eigenlijk al tekort aan de kwaliteit van de muziek van Bach. Niet dat ik per se een ontzettende liefhebber van zijn muziek ben, maar het heeft zo'n rijkdom in melodie en harmonie. En alle wetten die ik

mezelf heb aangeleerd in het schrijven of improviseren komen bij hem vandaan. Contrapunt, ritmisch contrapunt. En heeft iemand hem daarin overtroffen de afgelopen driehonderd jaar? Ik geloof het niet. Nou vind ik zelf de muziek van Stravinsky veel mooier, maar dat is weer een ander verhaal. Overigens staat Bach ook weer heel dicht bij Stravinsky.

Maar maakt het je niet zenuwachtig dat je even tussen drie Bachcantates door je 'stukkie' ten gehore mag brengen?

Egon: Ik krijg daar dus ook veel reacties op in de trant van: 'Nou, die durft!'.

Noortje: Egon denkt dat er eerst twintig andere componisten zijn benaderd die het idee hebben afgewezen en dat hij het dan maar moest doen.

Egon: Ik vind het in elk geval echt een waagstuk. Enerzijds omdat het met drie andere cantates in één programma zit. Bachcantates! Maar anderzijds is mijn redenatie dan ook: waarom niet? Toen ik in 2002 aan die Matthäusbewerking begon, riepen mensen ook: 'dat moet je niet doen, daar moet je vanaf blijven, dat is heilig'. Maar ik doe het dan toch en dat roept ook veel positieve reacties op. Ik heb huilende mensen aan de deur gehad die het zó fantastisch vonden. Noortje: Er waren ook echt die-hard Bachliefhebbers die erdoor verrast werden en het mooi vonden. Maar ook andersom: mensen ontdekten de Matthäus door de bewerking van Egon. Weet je trouwens dat ik ooit als violist mijn eerste Matthäus speelde onder leiding van Boudewijn?

Boudewijn wijst ons al jaren tijdens de Matthäusrepetities op jazzy aspecten in het stuk.

Egon: Ja, nou, terecht.

Noortje: Ik vind trouwens dat je in het concert straks helemaal niet hoeft te vergelijken tussen Bach en Kracht. De stukken staan op zichzelf.

Egon: Maar daarom is het wel aardig dat het openingskoor verwijst naar de opening van het *Weihnachtsoratorium*, de eerste cantate van Bach. Dan komt er een fugatisch deel dat absoluut kenmerken heeft van Bach. Maar daar houdt de vergelijking dan wel op, dan gaat mijn stuk een heel andere kant op.

Het eindresultaat gaan we horen op 15 december.

Jos van Waterschoot

Het Weihnachtsoratorium-project 2018 wordt ondersteund door: Amsterdams Fonds voor de Kunst, NORMA Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Holland en de Kattendijke/Drucker Stichting. Ook ontvangt TKA voor dit programma een zogeheten A.C.G. Vermeulenpremie van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst.

Wie is wie?

Jeninke de Jong
Sopraan 1
Lid sinds mei 2017

Zong je in een ander koor?

Als kind heb ik 5 jaar klarinet gespeeld. Op mijn 28ste (ik ben nu 34) ben ik met een deeltijd kleinkunstopleiding begonnen naast mijn werk. Sindsdien ben ik steeds meer gaan zingen, vooral solo, met begeleiding van een pianist. Ik ben ook bezig met Nederlandstalige liedjes te schrijven. Sinds anderhalf jaar zit ik bij het Toonkunstkoor. Eerder zong ik geen klassiek repertoire.

Wat vind je leuk aan TKA?

Prachtige muziek, te gekke uiteenlopende projecten, hoog niveau, super dirigent, goed geregeld allemaal, leuke mensen en heel veel te leren voor mij. Wanneer ik voldoende motivatie voel, wil ik solfègelessen gaan nemen. Ik kan als een berg opzien tegen theorie, terwijl ik weet dat daar uiteindelijk veel winst en plezier te halen is.

Welk concert, waaraan je meewerkte, is je het meest bij gebleven? En welk stuk zou je (nog eens) willen zingen?

Mmm lastig. De sprookjesachtige sfeer van *Daphnis et Chloé* vond ik wel echt heel mooi, en de eigenzinnigheid en speelsheid van *Gloria* van Poulenc. De *Missa Choralis* van Liszt vond ik trouwens ook prachtig. Nou ja, zo kan ik nog wel even doorgaan. Ik zou graag ooit *Une Cantate de Noël* willen zingen van Honegger. Wat een toverhoed.

Heb je een favoriete vocalist, instrumentalist of orkest?

Er schiet me niet direct iets te binnen. Ik heb eigenlijk wel zin om eens helemaal fan te zijn van bijvoorbeeld een toneelgezelschap, zanger(es), schrijver of acteur en daar helemaal in te duiken en geïnspireerd van te raken. Echt alles van diegene zien, luisteren, lezen, opzoeken. Superleuk en leerzaam om een held te hebben. Oh ja, Noord Nederlands Toneel vind ik waanzinnig gaaf.

Wat is voor jou het mooiste lied aller tijden?

Haha het eerste dat in me opkomt is *America* uit de *West Side Story*, daar kan ik spontaan manisch van raken. Dan dans ik in m'n eentje door het huis. Onlangs heb ik op een feest van mijn vader *Letzter Frühling* gezongen van Grieg. Zo'n mooi lied. Een heel prachtig album vind ik *Spirit of Eden* van Talk Talk.

Heb je – buiten het zingen – nog andere hobby's?

Ik schrijf eigen kleinkunst-/theaterstukken en ik doe aan yoga en ecstatic dancing. Dat laatste is free style dansen zonder praten, zonder alcohol en op blote voeten. Iedereen doet waar die zin in heeft. Je kunt op de grond liggen stretchen, in de hoek in je uppie mediteren, alleen dansen met je ogen dicht of intiem of uitbundig dansen met een ander.

Wat doe je in het dagelijks leven?

Ik werk drie dagen per week als studieadviseur aan de Universiteit van Amsterdam. Daar ben ik terechtgekomen door mijn achtergrond als psycholoog (afstudeerrichting Klinisch). Daarnaast dus bezig met zang en theater.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?

Mijn vader is een Alpenfanaat, ik ben in totaal zo'n 15 keer mee geweest om een huttentocht te maken. Afgelopen zomer weer. Pianist en inmiddels een vriend van me, Leo Bouwmeester, is ook mee geweest. Op een dag hebben we alle drie een gedicht geschreven met dezelfde titel: *Lange schaduwen*. Leo heeft zijn gedicht inmiddels op muziek gezet en met optredens zing ik het en begeleidt hij me op de piano.

Is er een boek dat je iedereen zou aanraden te lezen?

Ik heb laatst voor de tweede keer *Brieven aan een jonge dichter* van Rilke gelezen. Heel inspirerend en ontroerend. Zeker niet alleen voor 'jonge dichters', maar voor iedereen die de behoefte voelt op zijn of haar leven en prioriteiten te reflecteren en zich daarin een beetje gesteund wil voelen.

Vertel eens iets verrassends over jezelf.

Vanaf juli 2017 heb ik een jaar lang geen alcohol gedronken. Als experiment en uitdaging. Beviel goed. Nu eet ik een jaar lang geen chocola. Ook niet moeilijk. 1 juli mag ik weer. Het liefst zou ik gewoon maat willen kunnen houden. Maar ja, dat strookt niet zo met mijn persoonlijkheid, ben ik bang.

Als er een film gemaakt zou worden over jouw leven, welke acteur of actrice speelt jou dan? En wat zou in die film de themamuziek of het themalied kunnen zijn?

Ik zou wel gespeeld willen worden door Jack Nicholson. En die zingt dan *Climb Every Mountain* uit de *Sound of Music*. Wordt wel beetje een rare film dan, ja dat lijkt me wel wat.

Met wie zou je weleens een borreltje willen drinken?

Frank Lammers! Oh van het koor bedoel je?

Wanneer ben jij het meest in je element?

In de zomer fiets ik bij mooi weer drie of vier keer per week vanuit Oost (Amsterdam) de twee bruggen over naar Durgerdam, Holysloot, Ransdorp, Marken, etc. Op de fiets of tijdens wandelen kan ik het beste repeteren en creëren (scènes, gedichten, liedjes). Bij een tegenligger hou ik me in.

Heb je een motto?

Mmm neuh, niet echt. Maar streven naar liefde, in de brede zin van het woord, en naar (innerlijke) vrijheid is erg belangrijk voor me. Hoop niet dat het te pretentius klinkt.

Bach recycled

de muziekhistorische achtergronden van het *Weihnachtsoratorium*

7ijdens de repetities voor het *Weihnachtsoratorium* heeft Boudewijn in een paar flitscolleges dit werk met ons doorgenomen en van de nodige muziekhistorische informatie voorzien.

De drie stukken die Bach de benaming *Oratorio* meegaf ontstonden kort na elkaar in Leipzig. Bach schreef het *Weihnachtsoratorium* in 1734-35, het *Osteroratorium* en het *Himmelfahrtsoratorium* componeerde hij slechts enkele maanden later in 1735. Een oratorium is in feite een muziekstuk waaraan een doorlopende geschiedenis of handeling ten grondslag ligt. Het stuk kent een plot of verhaallijn en heeft de vorm van een vertelling met een dialoog. Eigenaardig genoeg wordt in het *Weihnachtsoratorium* dat concept van zo'n doorlopende verhaallijn doorkruist, doordat het stuk in zes delen of cantates is opgesplitst. In Bachs dagen klonken deze op zes verschillende dagen. De eerste drie cantates werden tijdens de ochtend- en middagdiensten in de Nikolaikirche en Thomaskirche opgevoerd op de drie (!)

Kerstdagen van 1734. Cantates 4-6 klonken vervolgens op Nieuwjaarsdag, Driekoningen en op de eerste zon-dag na Nieuwjaar van het nieuwe jaar 1735. Maar ondanks die verspreide uitvoering bestempelde Bach zelf het stuk wel degelijk als een muzikale eenheid.

Het *Weihnachtsoratorium* baseerde Bach net als de twee andere genoemde oratoria deels op zogenaamde 'parodieën' van seculiere cantates. Voor de drukbezette componist betekende dit citeren uit eigen werk een economisch hergebruik van materiaal, dat zo bovendien voor het nageslacht bewaard werd. Anders dan de eenmalige composities voor koninklijke verjaardagen, kroningen e.d. werden sacrale stukken immers wel cyclisch hergebruikt tijdens het Lutherse liturgisch jaar. De gevolgen van dat recyclen hebben we als zangers al studierend wel ondervonden. Op verschillende plekken blijkt de tekstplaatsing namelijk niet erg logisch en lijkt de muziek ons een andere kant op willen sturen. Dat neemt niet weg dat het heerlijk zingbare muziek

Giorgio de' Ferrari, *De geboorte van Christus*, ca. 1659-1726, pen en penseel in bruine inkt, gehoogd met wit op lichtbruin papier, Londen, British Museum.

blijft, ook als we schijnbaar als engelenkoren, trompetjes of zelfs pauken naar onvermoede muzikale plaatsen worden gestuwd.

'Jauchzet, frohlocket', het openingskoor van de eerste Weihnachtscantate is zoals welbekend ontleend aan de wereldlijke cantate 'Tönet, ihr Pauken! Erschallet, Trompeten!', BWV 214, geschreven als verjaardagscantate voor Maria Josepha van Oostenrijk, vrouw van de keurvorst van Saksen (beluister hier). Interessant is dat die cantate nog maar ongeveer een jaar eerder, op 8 december 1733, was uitgevoerd door Bach en zijn *Collegium Musicum*, het muziekgezelschap dat onder zijn leiding de concerten verzorgde in het Zimmermannsches Kaffeehaus in Leipzig.

Niet alleen het openingskoor maar ook twee aria's uit deze cantate werden door Bach een jaar later naar sacrale vorm omgewerkt. De alt-aria 'Fromme Musen! meine Glieder!' werd een aria voor tenor in de tweede Weihnachtscantate 'Frohe Hirten, eilt, ach eilet.' En de aria voor bas 'Kron und Preis gekrönter Damen' (beluister hier), kennen we nu beter als 'Großer Herr, o starker König' uit de eerste Weihnachtscantate. Ook delen uit de wereldlijke cantates BWV 213 en BWV 215 keerden terug in het *Weihnachtsoratorium*. BWV 213, 'Laßt uns sorgen, laßt uns wachen', was geschreven voor de elfde verjaardag van kroonprins Friedrich Christian van Saksen. En BWV 215, 'Preise dein Glücke, gesegnetes Sachsen', had nog maar een paar maanden eerder het licht gezien en klonk op 5 oktober 1734 op de Markt van Leipzig tijdens de blijde inkomst van keurvorst August III van Saksen (beluister hier).

Al dat recyclen van materiaal neemt niet weg dat er ook veel nieuws klinkt in het *Weihnachtsoratorium*, ook omdat de bekende tekstdichter Picander het geheel aan elkaar smeedde tot een samenhangende vertelling.

Het verhaal dat in de eerste drie cantates van het stuk wordt verteld, is dat van de *Geboorte van Christus*, de *Verkondiging aan de Herders* en de *Aanbidding der Herders*. In de volgende drie delen worden achtereenvolgens de *Besnijdenis* en *Naamgeving van Christus*, de *Verkondiging aan de Koningen* en de *Aanbidding der Koningen* bezongen.

Met die opdeling van het stuk in zes delen blijft duidelijk zichtbaar hoe de afzonderlijke onderdelen van het *Weihnachtsoratorium* inderdaad de muzikale vorm hebben van een cantate. Want net als bij een reguliere cantate is iedere Weihnachtscantate opgebouwd uit koren, koralen, aria's, recitatieven en ensembles en soms symfonische delen en wordt ze uitgevoerd door solisten en koor, basso continuo en orkest. Geschreven voor de Lutherse liturgische kalender, wordt in een cantate gereflecteerd op een gebeurtenis uit het liturgisch jaar en de daaraan verbonden religieuze les. En ook dat principe blijft hier overeind, met de verrijking dat de delen nu dus een min of meer doorlopende vertelling vormen. Een belangrijke plaats in alle cantates wordt ingenomen door het koraal. Korallen zijn misschien wel

de meest gangbare muzikale uitkomst van de democratisering van de eredienst, direct verbonden met Luther en de Reformatie. En bij Bach is het koraal natuurlijk slechts ogenschijnlijk simpel. Er mag een eenvoudige, vaak bestaande melodie aan ten grondslag liggen, maar de vierstemmige toonzetting die eronder schuilgaat vormt een heel complex weefsel.

En dan toch nog even iets over de structuur van de Weihnachtscantates, zodat we tenminste weten wat er nou klinkt als we wegdromen op een herderlijk wiegelied van hobo da caccia en hobo d'amore of meedansend met schetterend koper de komst van een nieuwe koning bezingen.

Alle delen hebben een openingskoor (op de derde cantate na, die wordt geopend met een orkestrale symfonia) en ze worden afgesloten door een koraal. De tussenliggende delen wisselen in volgorde, maar bevatten de volgende onderdelen:

- Recitatief van de Evangelist: dit is de schriftlezing (in de eerste drie delen uit Lucas en Johannes) waarbij het bijbelverhaal van uitleg wordt voorzien door de verteller.
- Recitatief van de solist voorafgaand aan de aria: interpretatie van de bijbeltekst die zojuist is gehoord.
- Aria: contemplatie of bezinning van solist en muzikaal ensemble in vrije poëzie op de schriftlezing. Hierin wordt de betekenis overwogen van de gelezen religieuze tekst op het persoonlijk leven.
- Koraal: bevestiging daarvan door de geloofsgemeenschap.

Zo vormt iedere cantate dus een muzikale verkondiging van gebeurtenissen en geeft het uitleg van de consequenties daarvan voor het persoonlijk leven. En tot slot, daarmee is natuurlijk meteen duidelijk wat de cantates van Bach en Egon Kracht verbindt. Want bij Kracht zijn het dan geen evangelische, maar wel hedendaagse gebeurtenissen die vragen om contemplatie en vooral ook om duiding en onze stellingname.

Saskia Cohen

De 'presepe' (kerststal) in de kerk Gesù Nuovo in Napels verbond in 2016 de geboorte van Christus ook met het lot en leed van de vluchtelingen

Wie is wie?

Willem de Roode

Bas 2

Lid sinds november 2014

Zong je in een ander koor?

Ooit ben ik gaan zingen door mijn buurman Willem Fiselier (Opera Forum) in zijn kerkkoortje. Ik heb een jaar of tien gezongen in een amateurgezelschap met een professionele pianiste (mijn vrouw Josien) dat opera, operette, liederen en populair repertoire zong. Daarna zong ik bij het Groot Concertkoor Amsterdam. Verder heb ik onverdienstelijk accordeon gespeeld, en heel kort geweldig pianoles gehad. Dwarsfluit speel ik ook, acceptabel. Eén melodielijn is absoluut mijn limiet. :)

Wat vind je leuk aan TKA?

Bijzonder leuk is de uitdaging en het spelen in een professionele setting, met alle enthousiaste medekoorleden. Moeten eigenlijk een leuk stamcafé zoeken om een 'kop koffie' te drinken voor en na de repetities. Kunnen we een en ander met volle emotie voor- en nabespreken :) Helpt enorm.

Welk concert, waaraan je meewerkte, is je het meest bij gebleven? En welk stuk zou je (nog eens) willen zingen?

De *Negende* in het Concertgebouw, het *Requiem* van Mozart met het Nationale Ballet in de Stopera en natuurlijk Verdi's *Requiem* in Carré met Eva-Maria Westbroek zijn bijzondere belevenissen. Mijn vader, een enorme operaliefhebber, was daar aanwezig. Het was het enige en laatste concert van mij dat hij bijwoonde; twee maanden later overleed hij.

En natuurlijk de bijna 200 jaar oude traditie van het Toonkunstkoor om jaarlijks de *Matthäus* te zingen in het Concertgebouw met de grote orkesten. Ook de compositieopdrachten die het koor regelmatig verstrekt aan componisten, zoals nu met Egon Kracht, zijn bijzonder om mee te maken. Mijn wens is om de *Matthäus* in Leipzig te zingen ter ere van 200 jaar Toonkunstkoor. Na vele honderden keren de *Matthäus* van Bach te hebben gezongen zou dat een geweldige beleving zijn. Een dubbelconcert (Thomaskirche/ Concertgebouw) met het Concertgebouworkest en het Thomanerchor, opgedragen aan Bach.

Heb je een favoriete vocalist, instrumentalist of orkest?

Favoriete vocalisten zijn natuurlijk alle diepe bassen. Verder Caruso, Cecilia Bartoli en Kathleen Ferrier. Maar ook Jacques Brel die een muur omver kon zingen. En vele vormen van jazz. Drs. P zeker ook, binnenkort 100 jaar.

Wat is voor jou het mooiste lied aller tijden?

Dat zijn toch de liederen uit Schuberts *Winterreise*, *Schwanesang* en *Erlkönig*, en Duparc's *Lieder*. Beethoven heeft ook boeiende liederen gecomponeerd.

Heb je – buiten het zingen – nog andere hobby's?

Fietsen, politiek, werken.

Wat doe je in het dagelijks leven?

Mijn werk heeft en had altijd te maken met het bijstaan van mensen en organisaties bij het realiseren van hun wensen en uitdagingen. Sinds kort ook die van mijzelf.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?

Italië, Italië en Italië. En de Côte d'Azur niet te vergeten. En Portugal.

Is er een boek dat je iedereen zou aanraden te lezen?

Ik heb net vandaag een boekenkast aangeschaft om de boeken die al een jaar klaarstaan om weg te doen, weer neer te zetten. Een tijdelijk pardon. *Start with the why* van Simon Sinek.

Vertel eens iets verrassends over jezelf.

Twee verre voorvaders van mij waren Eric de Roode, de Noorman, en Karel de Grote: een dame van adel viel (struikelde) op mijn overgrootvader.

Als er een film gemaakt zou worden over jouw leven, welke acteur of actrice speelt jou dan? En wat zou in die film de themamuziek of het themalied kunnen zijn?

Muziek in ieder geval alle mogelijke vormen van opera. Drama, wel van niveau, geen driestuverroman. Hoewel *Dreigrosschenoper* zeker welkom is.

Acteur: Jack Nickolson? Robin Williams? Matt Damon? Zeker niet Meryl Streep.

Met wie zou je weleens een borreltje willen drinken?

Ja, met Bach zeker (haha, waarom laat hij de bassen in BWV 248: *Frohlocket*, maat 79 een fractie langer doorzingen? Waren de bassen in zijn koor altijd een beetje traag of zo?) en Mozart natuurlijk (waar bij hem de uitdaging begon), Monteverdi (over de eerste opera's), geweldig om te horen waar ze door gedreven werden.

Wanneer ben jij het meest in je element?

Op vakantie in een van de genoemde landen. Wanneer er problemen zijn die opgelost moeten worden. Wanneer er gezongen moet worden alsof het leven ervan afhangt.

Heb je een motto?

Je bent pas oud wanneer je 140 bent.

Toonkunstkoor Amsterdam en het Weihnachtsoratorium

een eigenzinnige combinatie

Toonkunstkoor Amsterdam in 1916

In december 2017 signaleerde NRC Handelsblad - 'Kerst, Pasen - ontkerkelijkt Nederland viert de feestdagen met Bach' - dat het *Weihnachtsoratorium* bezig is aan een opmars. Met onze aanstaande uitvoering volgen we deze trend én krijgt onze uitvoering van de eerste drie Weihnachtscantates een eigen karakter door de toevoeging van het voor ons geschreven *Reminiscent* van Egon Kracht.

Toch is het lang niet de eerste keer dat het Toonkunstkoor Amsterdam zich aan het *Weihnachtsoratorium* waagt. Guus Hofman-Allema beschrijft in haar kroniek *Geestdrift en muzikale zin* (2005) dat ons koor het stuk in 1910 onder leiding van Willem Mengelberg voor het eerst uitvoerde. Ook toen klonken de eerste drie cantates in hun geheel, aangevuld met het openingskoor van de vierde cantate: 'Fallt mit Danken, fallt mit Loben.' Het koor had onder Mengelberg nog de respectabele omvang van zo'n 450 leden, hetgeen zoiets als een 'wall of sound' zal hebben opgeleverd die we nu bepaald niet meer met Bach associëren. Vervolgens werd het stuk kort na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914, in 1930 en daarna nogmaals in 1954 door TKA ten gehore gebracht. Afgaande op Hofman-Allema springt het concert van 1930 er in dit rijtje uit. Kennelijk werden niet alleen flink wat coupures gemaakt, sommige delen uit de cantates kregen zelfs een heel andere plaats in het geheel. Dit deed in ieder geval één verslaggever verzuchten dat het werk tot een 'potpourri' was geworden, "een soort loopend buffet, waarbij u eerst plumpudding en dan de soep kunt kiezen!" De daaropvolgende uitvoering in 1954 was minder eigenzinnig. Onder leiding van Henri Arends, de

assistent van Van Beinum, voerde het koor op tweede kerstdag in het Concertgebouw de eerste drie cantates uit. Na 1945 al sterk in omvang geslonken, zong slechts een deel van het koor in dit concert mee. Een recensent preeste de uitgebalanceerde, transparante koorklank.

Bijzondere uitvoeringen van het *Weihnachtsoratorium* vielen voor TKA daarna op tweede kerstdag 1966 en 5 januari (één dag voor Driekoningen) 1967. Verdeeld over twee dagen werden alle zes cantates uitgevoerd. Daarmee schoof het koor in zekere zin weer iets dichterbij naar een oorspronkelijke uitvoeringspraktijk. Het geheel stond onder leiding van de bekende Duitse dirigent Karl Richter, gezeten aan het klavecimbel op een verhoging op het podium. Richter had zijn sporen verdiend met uitvoeringen van het werk van Bach en Händel en was in de voetsporen van Bach organist van de Leipziger Thomaskirche geweest. Hoewel hij geen gebruik maakte van authentieke instrumenten, zoals onder meer door Nikolaus Harnoncourt en zijn *Concentus Musicus Wien* werd bejeverd, brak Richter wel met de romantische traditie van al te grote tempowisselingen. Zijn uitvoeringen werden in het algemeen gekenmerkt door een 'betere balans, strakke ritmiek en expressieve intensiteit.' Guus Hofman herinnert zich vooral dat het koor in het begin moeite had met de snelle tempi van deze dirigent, maar ook dat de kritieken zeer lovend waren. Als sopraan zong Elly Ameling mee, een van de weinige keren dat deze zangeres meedeed aan een project van het Toonkunstkoor.

Saskia Cohen

Om te janken zo mooi

Muziek is emotie. Iedereen kent het wel, dat je elke keer weer een brok in de keel krijgt van een bepaald muziekstuk of er tot tranen toe door geroerd wordt. Vaak zit er een verhaal achter.

Otsje Nasj - Igor Stravinsky

Otsje Nasj (Onze Vader) van Igor Stravinsky is voor mij onlosmakelijk verbonden met mijn opa Wim van Vlerken – tevens de vader van mijn moeder Anne (alt) en mijn oom Henk (tenor). Ik heb mijn opa altijd gekend als een ietwat nukkige, maar over het algemeen toch best aardige bejaarde man. Al op jonge leeftijd raakte hij invalide toen hij tijdens een ongeluk op uitzending naar Nederlands-Indië in zijn been werd geschoten. Wat er precies gebeurd is weet niemand, maar hij is deze schok nooit te boven gekomen. Het trauma van mijn opa heeft een grote stempel gedrukt op het gezinsleven en heeft elk van de kinderen op een andere manier gevormd.

Toen opa en oma op 14 juli 2013 hun Diamanten Bruiloft vierden, waren we bij Toonkunstkoor Amsterdam bezig met een Russisch programma. Onder de stukken die we zouden opvoeren was ook het *Otsje Nasj* van Igor Stravinsky; een kort gebed met een sobere melodie lijn die, juist door deze eenvoud, een serene meditatieve sfeer oproept. Ik geloof dat de eerste tien lettergrepen op dezelfde noot gezongen worden. Dit gebed zongen we ook op de Diamanten Bruiloft van opa en oma – Anne, Jan (de partner van Anne), Henk en ik. Zonder sopraanpartij, want een sopraan konden we zo snel niet vinden. Ook zonder sopraanpartij bleek het een heel mooi stuk. Zo creëerden wij onze eigen variant op het *Otsje Nasj*.

Toen mijn opa op 17 juni 2016 overleed, besloten we dezelfde variant op het *Otsje Nasj* op de begrafenisdienst te zingen. Een voor de hand liggende keuze, zo'n religieus stuk, maar er was meer aan de hand. Dit *Otsje Nasj* ging niet langer over Onze Vader in de hemel, maar over onze vader hier op aarde, wiens geest in alle kinderen en kleinkinderen voortleeft.

Daan Nijssen

I know that my Redeemer liveth - Georg Friedrich Händel

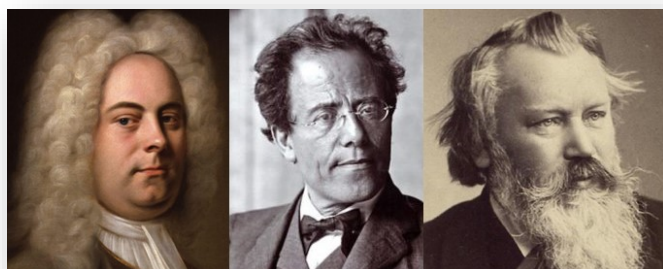
Een stuk kiezen dat om te janken zo mooi is? Wat een mooi maar moeilijk verzoek.

Vanmorgen moest ik zomaar huilen omdat ik op de radio *I know that my redeemer liveth* van Händel hoorde. Het is de troost en het vertrouwen die uitgaan van zo'n tekst, want zo heftig in het geloof ben ik nu ook weer niet.

Ook *Mir ist die Welt abhanden gekommen* van Mahler is zo'n lied dat alle melancholie en verlangen in zich heeft. Vooral als op het einde gezongen wordt "Ich leb allein, in meinem Lieben, in meinem Lied", dan komen onvermijdelijk mijn tranen.

Wie lieblich sind deine Wohnungen uit het Deutsches Requiem van Brahms valt ook in de categorie muziek die voor mij om te janken zo mooi is. Het is, merk ik, vooral iedere keer weer de troost die de tekst in combinatie met de muziek mij geeft...

Marianne Ketel

Wie is wie?

Marlies Jansen-van Dijk
Sopraan 1
(Weer) lid sinds oktober 2018

Zong je in een ander koor?

Het zingen begon voor mij al vroeg: op de basisschool in het kinderkoor. Een herinnering uit die tijd is dat ik met dit kinderkoor de korallen in het *Weihnachtsoratorium* meezong. In mijn studententijd, nadat ik was gestopt met mijn fluitstudie, heb ik het zingen in koor weer opgepakt. Gestimuleerd door Boudewijn, die met een oproep voor nieuwe sopranen van kamerkoor VENUS thuiskwam. Ik werd aangenomen notabene omdat ik de meest gekke intervallen kon nazingen, niet omdat ik zo'n geweldige stem had. Vervolgens zong ik 10 jaar mee: alle Eschers, Martinu, Ton de Leeuw, Duruflé, Poulenc en veel gekke opdrachtcomposities.

Wat vind je leuk aan TKA? Is er iets wat je graag anders zou willen zien?

Nou, het leukste aan TKA is stiekem toch wel dat ik de gelegenheid heb een mij welbekend persoon te observeren.... En naderend aan even leuk is de Amsterdamse openheid en warmte van het koor. Er hoeft niets te veranderen!

Welk concert, waaraan je meewerkte, is je het meest bij gebleven? En welk stuk zou je (nog eens) willen zingen?

De *Hohe Messe* was mijn eerste project en ook het meest indrukwekkende. Ik geloof dat ik in mijn leven het niet zonder twee B's kan stellen. Bachs muziek is een levenselixer; voor tijden van vreugde en verdriet. Graag zing ik de *Hohe Messe* nog eens.

Wat is voor jou het mooiste lied aller tijden?

Er is zoveel muziek die onmisbaar is. Het lied der eeuwen is voor mij het lied van mijn pasgeboren kinderen. Ik hoor nog hoe mijn jongste dochter op mijn arm in slaap viel. Haar lichte baby-adem straalde een en al rust en vertrouwen uit. Het ritme van de adem van die hele kleintjes, dat is het mooiste lied van mijn leven.

Heb je – buiten het zingen – nog andere hobby's?

Behalve van zingen hou ik nog steeds van fluit en van traverso spelen; bij vlagen weliswaar, maar altijd met plezier. Ik ben een hartstochtelijk tuinier. Dagelijks, ook in november nog, oogst ik sla, venkel, peterselie en allerlei kolen uit mijn tuin. Ik heb eens het vogelgefluit vanuit de moestuin met mijn telefoon verstuurd naar Boudewijn, toen hij wekenlang in de opera opgesloten zat. Als je dat hoort, proef je de natuur in onze achtertuin.

Wat doe je in het dagelijks leven?

Ik werk als klinisch psycholoog en psychotherapeut in de Bascule, het academisch centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie hier in Amsterdam. Een droombaan. Gek om dat te zeggen omdat het een plek is waar de verdrietigste verhalen

van kinderen uit ons land samenkomen. Bijna dagelijks ben ik er ontroerd door en breek ik mijn brein over hoe we van betekenis kunnen zijn als alle vanzelfsprekendheden in een kinderleven weg zijn gevallen.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?

Ik ben tevreden als er een zonnetje schijnt. Ik geloof dat ik enigszins van zonne-energie afhankelijk ben.

Is er een boek dat je iedereen zou aanraden te lezen?

Als je iets wil lezen over het leven van de Amsterdamse kwetsbare kinderen die we bij de Bascule behandelen, dan is het boek van Murat Isik heel indringend. *Wees onzichtbaar* heet het. Het is, denk ik, voor menig Toonkunstenaar een heel onbekend en soms onherbergzaam hard leven waar hij ons een inkijkje in geeft. Ik zou heel graag een manier vinden om kinderen die in deze omstandigheden moeten opgroeien meer te helpen dan we nu kunnen.

Vertel eens iets verrassends over jezelf.

Ik vermoed dat velen verrast zullen zijn over 'mijn temperament'. Zo kan ik met enige vasthoudendheid mijn man af en toe naar zijn plaats dirigeren; hij moet dan een zekere mate van emotie verdragen waar hij niet zo van houdt. Misschien begrijpen jullie dat eendracht aan de Eendrachtstraat dan even ver te zoeken is...

Met wie zou je weleens een borreltje willen drinken?

Met de drie oudste leden van het koor en dan zou ik graag van hen horen welk programma hen het meest heeft geraakt, en waarin TKA hetzelfde is gebleven en en toch anders geworden.

Wanneer ben jij het meest in je element?

Hier....

Heb je een motto?

Deze tekst van Emily Dickinson:

*To make a prairie it takes a clover and one bee,
One clover, and a bee.*

And revery.

The revery alone will do,

If bees are few.

In de stemming

Sinds april 2018 zingt sopraan Saskia Cohen regelmatig mee met het Bach Ensemble Amsterdam (BEA), waarin ook TKA-alt Jette Hofman al langere tijd zingt. BEA is een ensemble – koor en orkest – dat gepassioneerd en stijlbewust de muziek van Bach en tijdgenoten uitvoert. Volgens de website van BEA doen de leden van het ensemble niets liever dan het drukke dagelijks leven opzijzetten om prachtige muziek van Bach te spelen. En dat klopt eigenlijk wel. Het ensemble wordt intensief gecoacht door professionele musici van o.a. de Nederlandse Bachvereniging, die hun passie voor muziek en uitvoeringspraktijk succesvol op de leden van BEA weten over te brengen.

BEA werd opgericht in oktober 2012 en staat onder leiding van Paulien Kostense (orkest) en Michiel Meijer (koor). Beiden zijn als professionele musici werkzaam in de oude muziek en zeer bevlogen in het werken met amateurmusici. Na intensieve samenwerking van de oprichters met diverse professionele ensembles, ontstond het idee om in Amsterdam een eigen ensemble te beginnen dat zich ten doel stelt barokmuziek op authentieke wijze uit te voeren. Op dit moment speelt het ensemble al deels op oude instrumenten en hanteren alle strijkers barokstokken en E- en A-darmsnaren, zodat Bach zo historisch getrouw mogelijk kan klinken. Door strenge selectie is een ensemble van hoog niveau samengesteld, dat zich voornamelijk toelegt op composities van Johann Sebastian Bach. Op projectbasis wordt kort en inten-

sief toegewerkt naar uitvoeringen in cantatediensten en concerten. En dat maakt het zingen bij BEA ook tot zo'n feest. Bij de eerste repetitie op een doordeweekse avond kent iedereen zijn noten en wordt al met het orkest gewerkt. Twee dagen later is er tijdens de repetitiedag in het weekend gelegenheid om verder te werken aan interpretatie en de balans tussen koor, orkest en solisten. En de dag erna is alles en iedereen klaar voor de uitvoering(en). Kortom, het is een soort hogedrukpan, een heerlijk intensief proces van samen muziek maken en leren, uitmondend in prachtige en inspirerende concerten.

Gemiddeld treedt BEA zes keer per jaar op in Amsterdam en omstreken. Het ensemble verleende in zijn jonge bestaan al medewerking aan Open Monumentendag in de Oude Kerk en het was te gast bij Opium op Radio 4.

Voor het aanstaande concert op 1 en 2 december staan drie prachtige Bach cantates op het programma: *Nun Komm, der Heiden Heiland I en II* (BWV 61 en 62) en *Schwingt freudig euch empor* (BWV 36). En het nieuwe jaar opent BEA met een uitvoering van G.F. Händel – *Dixit Dominus* (héél veel noten!) op zondag 6 januari, 15.00 uur in de Singelkerk. In maart wordt dit gevolgd door uitvoeringen van J.S. Bach – *Johannes Passion* (BWV 245, versie 1725).

Klik hier voor locaties, tijden en kaarten.

Saskia Cohen

Callas de film

Maria Callas was een beroemde zangeres uit de vorige eeuw. Serieus, meer wist ik niet toen ik naar de film *Maria by Callas* ging. Nu weet ik wat er allemaal achter dat mooie gezicht en die mooie stem schuilging. Je zou over haar leven een geweldige opera kunnen maken. Of een speelfilm met een sterrencast. (Nee, niet met Meryl Streep in de hoofdrol. Die speelde een zangeres van een heel ander niveau: Florence Foster Jenkins, klik hier.) Maar *Maria by Callas* is geen speelfilm. Het is een documentaire, volledig samengesteld uit beeldmateriaal dat tijdens haar leven is gemaakt. Geen terugblikken van mensen die haar hebben meegemaakt en vertellen hoe ze was; geen gesprekken met mensen die uitleggen wat Callas tot een legende maakte. Alleen beelden van Callas bij leven, variërend van kinderfoto's tot interviews en optredens. We zien de hoogtijdagen met de hordes fans die uren in de rij staan voor een kaartje en uitzinnig juichen als ze op het podium verschijnt. We zien ook de trieste blik in haar ogen als het allemaal niet zo goed gaat, we horen de bitterheid in haar stem als ze vertelt over het leven dat ze had willen leiden. We zien haar domweg gelukkig met haar grote liefde Aristoteles Onassis op vakan-

tie, en we horen haar woede als ze aan de kant is gezet. Dat horen we omdat fragmenten uit haar memoires worden voorgelezen – door niemand minder dan Joyce DiDonato. De film bevat misschien weinig nieuws voor mensen die al veel van Maria Callas weten. Maar ook voor hen valt veel te genieten: haar zangtalent is ruimschoots te bewonderen. Bekijk de trailer van *Maria by Callas*.

Marjolein Zinkstok

Maria Callas en Aristoteles Onassis

Wie is wie?

*Marijn Veenhuizen
Bas 2
Lid sinds maart 2018*

Zong je in een ander koor?

Ik heb na mijn middelbare school een aantal jaar piano gestudeerd aan het conservatorium te Utrecht bij Ton Hartsuiker en David Kuijken. Ik speel nog steeds maar wel een stuk minder vanwege werk en andere dingen. Met zingen ben ik vier jaar geleden begonnen.

Wat vind je leuk aan TKA?

Het niveau en het programma spreken me zeer aan, en kennismaken met het koorrepertoire van Bach ook. Ik merkte al meteen dat ik veel kan leren van de dirigent en van het koor zelf. Te gek ook dat we zo'n goede pianist ter beschikking hebben iedere repetitie.

Welk concert, waaraan je meewerkte, is je het meest bij gebleven? En welk stuk zou je (nog eens) willen zingen?

Ik heb nog maar één project gedaan (Ravel), dus dat is me ook het meeste bijgebleven. 😊
Ik houd erg van Frans repertoire, bijvoorbeeld koorwerk van Fauré (*Requiem of Cantique de Jean Racine*) of het *Requiem* van Berlioz.

Heb je een favoriete vocalist, instrumentalist of orkest?

Ik houd van zeer uiteenlopende stijlen en repertoire. Dus dit is een onmogelijke vraag. Een (klassieke) vocalist die ik altijd goed vind, is John Mark Ainsly of Cecilia Bartoli. Eigenlijk zangers die hun stem zo natuurlijk mogelijk

John Mark Ainsley

gebruiken. Voor mij liever geen vibratokunstenaars zoals Pavarotti, maar wel Jacques Brel, Frank Sinatra, Nina Simone, Donna Summer, Barbara, Maurane, Sia, etc.

Wat is voor jou het mooiste lied aller tijden?

Orly van Jacques Brel (gezongen door Maurane).

Heb je – buiten het zingen – nog andere hobby's?

Ik houd erg van reizen, wat niet ver weg hoeft te zijn; ook een ritje naar het strand vind ik al fijn. Houd heel erg van film, van kunst, fietsen, met vrienden en familie tijd doorbrengen.

Wat doe je in het dagelijks leven?

Ik werk voor het Mondriaan Fonds. Dit is een door de overheid ondersteund fonds voor beeldende kunst en erfgoed.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?

Ik heb nog zoveel niet gezien! Van wat ik tot nu toe heb gezien: La Palma, New York en Normandië.

Is er een boek dat je iedereen zou aanraden te lezen?

La Storia van Elsa Morante, *Eenzaamheid van de priemgetallen* van Giordano en *Narziss und Goldmund* van Hesse.

Vertel eens iets verrassends/leuks/grappigs/stoers over jezelf.

Iets muzikaals waar ik vaak nog om moet gniffelen als ik in het Concertgebouw ben, is dat ik ooit op het orgel van de Grote Zaal heb gespeeld toen ik meedeed met het Nederlands Studenten Orkest. We speelden *The Planets* van Gustav Holst, en daar zat een celesta- en een orgelpartij in voor een 'toetsenist'. Erg gaaf om die laagste baspedaal door de zaal te laten schallen.

Als er een film gemaakt zou worden over jouw leven, welke acteur of actrice speelt jou dan? En wat zou in die film de themamuziek of het themalied kunnen zijn?

Haha wat een vraag: nou, Ryan Gosling, met donker haar en meer grijs. ☺

En met een spannend thema van Ennio Moricone!

Wanneer ben jij het meest in je element?

In de avond, in goed gezelschap. Met muziek, of zingend. Of na zangles op de fiets, dat voelt alsof alle ballast uit je lichaam is geademd/gezongen...

Ryan Gosling

Encore, encore

opera in de bioscoop

Al sinds enkele jaren zijn opera's die worden opgevoerd in The Metropolitan Opera in New York en het Royal Opera House in Londen, in diverse bioscopen in Nederland (en daarbuiten) te zien. In Amsterdam kun je de opera's vanuit New York meemaken in Pathé Tuschinski (€ 32,50, inclusief een glas prosecco of wijn) en die vanuit Londen in de Filmhallen en The Movies (€ 25,00).

In Tuschinski kun je behalve de rechtstreekse uitzending vanuit de Metropolitan, ook kort daarna twee keer een zogenaamde 'Encore' bijwonen. Dat is dan een opgenomen versie, maar die is precies dezelfde als de directe uitzending (€ 17,50).

Het zijn niet de geringste orkesten, dirigenten en solisten die eraan meewerken. Zowel The Metropolitan Opera als het Royal Opera House hebben zelf een uitstekend orkest en

Dmitri Hvorostovski en Renée Fleming in 'Jevgeni Onegin'

op de bok staan wereldberoemde dirigenten. Een van de solisten dit seizoen is 'onze' Eva Maria Westbroek. Ze zingt in New York de rollen van Minnie in *Fanciulla del West* en Sieglinde in *Die Walküre* en in Londen de rol van Liza in *Schoppenvrouw* van Tsjaikovski. De opera's worden altijd door een operazanger of -zangeres gepresenteerd, zoals bijvoorbeeld Joyce DiDonato of Renée Fleming. Achter het toneel vinden korte gesprekken plaats met de hoofdrolspelers en vaak wordt er ook een korte opname getoond van de werkzaamheden in het kostuumatelier of van de repetities voor een volgende productie. Je ziet dus meer dan het publiek in de zaal!

Dit seizoen staan in Tuschinski nog op het programma *La Fanciulla del West* van Puccini, *Marnie* van Muhl en Wright, *La traviata* van Verdi, *Adriana Lecouvreur* van Cilea, *Carmen* van Bizet, *La fille du régiment* van Donizetti en *Die Walküre* van Wagner.

In de Filmhallen en de Movies zijn te zien *Schoppenvrouw* van Tsjaikovski, *La forza del destino* van Verdi en *Faust* van Gounod.

In de zomermaanden worden in Tuschinski opera's getoond uit eerdere seizoenen; dit zijn vaak heel bijzondere producties door bijvoorbeeld het decor en de kostuums, of door de bijzondere cast. Afgelopen zomer was bijvoorbeeld een schitterende *Jevgeni Onegin* te zien met de vorig jaar overleden Russische bariton Dmitri Hvorostovski in de titelrol.

En al haalt het zien van een opera in de bioscoop het niet bij een échte live-uitvoering, toch is dit een aanrader voor iedereen, die van opera houdt.

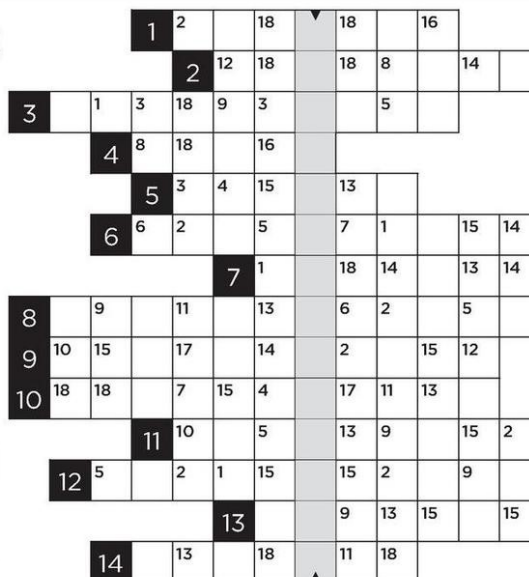
Nelleke Reijs

FILIPPINE

Nr 275

Vul in het diagram de woorden in volgens de omschrijvingen hieronder. Gelijke getallen zijn gelijke letters. Bij juiste invulling ontstaat in de grijze balk

- scoorde als tiener een hit met 'Hou je echt nog van mij Rockin' Billy'
- hit van Anneke Grönloh die 16 weken op 1 stond
- band van Trijntje en Tjeerd Oosterhuis
- religieus lied waarmee Helen Shepherd en haar broers in de jaren 60 een hit scoorden
- musicalfilm uit 1978 met Diana Ross en Michael Jackson in de hoofdrollen
- de film 'Bloodlight and Bami' schetst een beeld van haar leven en carrière
- Griekse scheepsmagnaat die Maria Callas inruilde voor Jackie Kennedy
- Nederlandse zangeres die hoge ogen gooide in 'America's Got Talent'
- zij speelde de rol van de weinig getalenteerde zangeres Florence Foster Jenkins
- in 2015 overleden Nederlandse concertzangeres die uitblonk in de Matthäus Passion
- dit jaar overleden Amerikaanse rapper met wie zangeres Ariane Grande een relatie had
- zij brak in 2009 door met 'Back It Up'
- nummer 1-hit uit 1992 van Cher
- zangeres uit Barbados die onlangs de Nederlandse regering om steun vroeg voor onderwijs in ontwikkelingslanden

Zangles van mevrouw Te Kanawa

Diva's blijven diva's, ook als ze in ruste zijn. Dus kreeg Dame Kiri te Kanawa een ovationeel applaus, toen ze op 12 september de Kleine Zaal binnenkwam om een masterclass te geven. Mild en met humor bracht ze vier jonge talenten een stap verder. Die vier nu nog onbekende zangers haalden weliswaar niet de finale van het Internationale Vocalistenconкурс, maar ze zullen zeker blij zijn geweest met deze masterclass als troostprijs.

In de zaal bekende gezichten van Toonkunstkoor Amsterdam en van het Nederlands Concertkoor. Hier de gouden tips die Edwin Scholten, Sian Lien Oh en Vera d'Hooghe meenamen uit deze openbare zangles. Doe er je voordeel mee!

Gouden tips - Edwin

- Uitademen gaat vooraf aan de actie.
- Alles is ontspanning (waar heb ik dat eerder gehoord?).
- Kies passend repertoire, heb geduld met jezelf om te groeien naar de Grote Werken.
- Spreek de tekst in een andere taal goed uit.
- 'Just spit!'

Gouden tips - Vera

- De taal waarin je zingt, je goed "eigen" maken. Uitspraak is heel belangrijk. Heel duidelijk was dat bij de sopraan uit Guatemala: haar volkslied zong ze heel ontspannen, maar de Italiaanse aria die ze daarvoor zong, klonk wat geforceerd.
- De tip die ze gaf aan de tenor was ook duidelijk: hij moest zijn opera-aria op dezelfde manier zingen als zijn eerste Turkse lied, dus veel minder luid.....Het publiek niet over-

donderen, maar juist uitdagen om goed te luisteren.

- Ontspannen tussen de zinnen door, waardoor de ademhaling beter gaat en de zang veel meer ontspannen is.

Gouden tips - Sian Lien

- Gebruik de bladmuziek als "roadmap".
Het viel me op dat Kiri Te Kanawa bij aanvang steeds heel lang op de bladmuziek bij de pianist keek. Ze gaf aan dat je alle aanwijzingen op het papier kunt vinden. De bladmuziek met noten, de tekst en dynamieken verstrekken de musicus heel veel aanwijzingen. Bij het instuderen probeer ik dat ook gestructureerd aan te pakken (de tekst, maatsoort, ritme, melodie) maar het lijkt me goed om meteen ook naar de dynamieken te kijken. Daarmee krijg je meer inzicht in de sfeer van het stuk.
- 'Don't push'
Toen de Turkse tenor zong, vond ik het in eerste instantie al prachtig klinken, maar nadat zij hem adviseerde niet te veel te 'duwen' ('Don't push', zei ze steeds,) hoorde ik daarna pas goed wat ze bedoelde. De stem werd als het ware bevrijd als de zanger minder 'pushte'. Soms wens ik me toe dat we dat ook in TKA meer toepassen.
- 'Breathe out'
De ademhaling blijft voor mij altijd een aandachtspunt. Bij de ene docent moet je meer op de buik letten en het los laten; bij de ander meer op de inademing of de stromen van de ademhaling. Tijdens deze masterclass demonstreerde ze het belang van een goede rustige uitademing (waarna je weer goed kunt inademen).

Marjolein Zinkstok

Pianist Hans Eijsackers (uiterst links) en Dame Kiri Te Kanawa (uiterst rechts) in de Kleine Zaal van Het Concertgebouw

Achterpagina

Redactielid gezocht

Wegens het vertrek van Nelleke Reijs is de redactie op zoek naar een nieuw lid, die het blad ook kan opmaken.

Wat houdt dit redactiewerk en het opmaken in?

We brengen per seizoen drie ToniKA's uit. Hierin staan (achtergrond)informatie over komende concerten en enkele vaste rubrieken. Elk redactielid schrijft minstens één artikel. De inhoud van de vaste rubrieken, zoals Wie is wie, Om te janken zo mooi, en In de stemming komt van de koorleden. Het redactiewerk is geen wekelijkse taak. Het kost je drie keer per jaar gedurende een paar weken wat uren, in de aanloop naar de verschijningsdatum van een nieuwe ToniKA.

Het opmaken neemt iets meer tijd in beslag, maar is erg leuk om te doen. Op dit moment wordt hiervoor het programma Publisher van Microsoft gebruikt.

Aanmelden graag bij een van de redactieleden.

Colofon

Redactie:

Saskia Cohen, Daan Nijssen, Nelleke Reijs, Jos van Waterschoot, Marjolein Zinkstok.

Vormgeving: Nelleke Reijs.

Met medewerking van

Marlies Jansen van Dijk, Jeninke de Jong, Marianne Ketel, Willem de Roode en Marijn Veenhuizen.

De volgende ToniKA zal in het voorjaar verschijnen.

Hierin onder meer informatie over de dan op stapel staande concerten.

Tekstbijdragen zijn altijd welkom, bijvoorbeeld voor de rubrieken 'Om te janken zo mooi' en 'In de stemming'.

Als je een idee hebt, neem dan contact op met een van de redactieleden of per e-mail: tonika@toonkunstkoor.nl